

НОМО ECONOMICUS: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМА

Сучасне суспільство трансформується із надзвичайними темпами, тому філософи намагаються сформулювати новий термін для визначення типу сучасної людини. Вони стверджують, що назва «людина розумна» є надто застарілою. Так з'являється термін «homo economicus», який став досить популярним в наш час.

Виникнення «homo economicus» є досить логічним в наш час, адже сучасне суспільство залежить від економіки: збільшення «пропозиції» вимагає і збільшення «попиту», інакше система буде зруйнована.

Актуальність: Поняття «homo economicus» є новим в сучасному суспільстві і мало хто знає його сутність.

Мета і завдання статті – визначення сутності «економічної людини», її риси та орієнтири, а також місце і проблеми в сучасному суспільстві.

Об'єктом дослідження є поняття «економічна людина».

Предметом дослідження є характерні риси «економічної людини» та її проблеми розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модель «економічної людини» була створена А. Смітом на підставі філософських поглядів Т. Гоббса та К. Гельвеція. Доповнили характеристики цієї моделі Дж. С. Мілл, А. Маршалл та К. Маркс.

Слід попередити, що немає єдиного визначення «homo economicus». Проте є одне, яке часто зустрічається і використовується в літературі.

«Людина економічна (Homo Economicus) або економічна людина – концепція людей в деяких економічних теоріях як повністю раціональних і вузько корисливих діячів, які мають здатність виносити судження стосовно своїх суб'єктивно визначених цілей»[4].

Наука, яка вивчає «homo economicus», має назву економічна антропологія. Її завдання полягає в вивченні людини як економічного суб'єкта і розробці нових концепцій.

Для того, щоб визначити сутність «економічної людини» необхідно розглянути основні риси її характеру. Отже, «характерні риси «економічної людини» згідно А. Маршала - самостійність, «звичка обирати свій шлях», впевненість в собі, рішучість, «звичка розраховувати на власні сили», «швидкість у виборі рішень і суджень». А. Сміт виокремлює в ній благодійність, і хоч вона як виробник благ прямує до власної вигоди, людині присутні великодушність та властивість до самоконтролю. За В. Кремінем можна виділити наступні риси «економічної людини»: особиста зацікавленість в результаті діяльності і відповідальність за отримання бажаних результатів; врахування інтересів інших людей (партнерів), співгромадян і суспільства, без чого економічні суб'єкти не можуть досягти власних цілей. В. Парето виділяє в «економічній людині» послідовність, що дає можливість не відхилитися у прямованні до цілі»[2,5].

Отже, основною метою діяльності «економічної людини» є накопичення багатства, незважаючи на обмежені ресурси і великі потреби.

Одним із перших, хто описав концепцію «економічна людина» є Адам Сміт.

«Він писав про те, що особистий інтерес є головним мотивом, який спонукає людей до співробітництва, оскільки «Не через доброзичливість м'ясника, пивовара чи булочника очікуємо ми одержати свій обід, а через дотримання ними їхніх власних інтересів. Ми звертаємося не до їхньої гуманності, а до їхнього егоїзму, і ніколи не говоримо їм про наші потреби, а лише про їхні вигоди».

Таким чином, в основі аналітичної моделі «економічної людини» (homo economicus), запровадженої А. Смітом, лежать припущення, що індивід як суб'єкт економічних відносин є:

- незалежним, здатним приймати самостійні рішення;
- егоїстичним, таким, що прагне максимізувати власну вигоду;
- раціональним, здатним порівнювати вигоди і втрати та оцінювати наслідки своїх дій;
- поінформованим про свої потреби і можливості їх задоволення»[5].

Деякі дослідники порівнювали поняття «економічної людини» з споживачем. «Ж. Батіст-Сей відводить їй роль підприємця, що любить порядок і чесність»[2, 6]. Як на мене, цьому типу людини необхідно розуміти поведінку оточуючих і мати управлінські здібності.

«Економічна людина» вважає неможливим змішування дружби та принципу особистого інтересу, проте це є базовим в економічній діяльності. Д. Рікардо також притримувався цієї думки. «Й. Шумпетер називає «економічну людину» підприємцем, що здатний до творчості з невеликою самоцінністю прибутку. Однак С. Чернишев вважає можливим ототожнювати поняття «економічної людини» з поняттям «ділової людини». За Ж.-Ш. Сімонді «людина економічна» виступає виробником, інвестором своєї робочої сили і споживачем того, що виробили інші. Т. Гордон визначає її як людину-фікцію, яка в усьому керується виключно індивідуальним егоїстичним інтересом в ролі споживача, найманого робітника, продавця продукції або покупця послуг. На думку К. Маркса, «економічна людина», з одного боку, активна: управляє робочою силою та виробничим процесом, з іншого, - пасивна: власник капіталу, що зацікавлений в «автоматичному» прирості додаткової вартості»[2, 4].

Можна виділити такі характеристики економічної людини:

1. Людина незалежна – це індивід, який здатний приймати самостійно рішення).
2. Людина егоїстична – це індивід, який дбає лише про себе і шукає вигоду у всьому.
3. Людина раціональна – це індивід, який впевнено йде до своєї мети, розглядаючи найоптимальніші способи її досягнення.
4. Людина інформована – це індивід, який не лише знає власні потреби, а й інформацію про засоби її досягнення.

В сучасному світі «економічна людина» розглядається як сукупність економічних потреб, в більшості матеріальних, і цілей. Кожна людина прагне до збагачення, але необхідно це робити, враховуючи моральні та духовні цінності.

Науковці ще досі ведуть дискусії щодо сфери діяльності «економічної людини». Більшість з них вважає, що «економічна людина» пов'язана з виробництвом. Я вважаю, що сферою діяльності «економічної людини» має бути економіка, сфера виробництва товарів та послуг. Звичайно, що мотивом праці буде одержання прибутку і накопичення багатства. Цієї ж думки Т. Гоббс. Він вважає, що людина відноситься з не довірою до інших, оскільки вони, в свою чергу, є її суперниками в боротьбі за володіння завжди дефіцитними ресурсами.

«А. С. Панарін зазначає, що «економічна людина» не лише зорієнтована на прибуток, а готова заради своєї мети замінити культуру і моральні норми на функціональну прикладну культуру. Мета її діяльності, за Ж.-Ш. Сімонді, – накопичення грошей і багатства заради отримання насолоди в майбутньому. За І.Бентамом, вона також дбає лише про власну насолоду»[3, 70].

На сьогоднішній день доведено, що, економічна людина-споживача залежна від реклами (О. М. Лебедев) та моди (Зіммель, Зомбарт). Також з'ясовано, що споживач – людина егоїстична, яка прагне знайти варіант, в якому фінансова вигода буде найбільшою.

Отже, як можна побачити, «економічна людина» є досить різноманітною і здатна виконувати низку ролей. Вона завжди обирає найбільш вигідне рішення серед можливих, незважаючи на недостатність інформованості, часу, матеріальних ресурсів.

Отже, «економічна людина» - це будь-яка людина в сфері економічної діяльності, яка накопичує своє багатство, незважаючи на обмежені ресурси і незначну заробітну плату.

Провідними рисами характеру «економічної людини» є раціональність, компетентність, самостійність, впевненість, чесність, гордість, бажання бути першою серед оточуючих і відданість своїй справі.

«Людина економічна» - сукупність економічних потреб, інтересів, цілей індивіда, органічне поєднання в ньому рис працівника і власника. Економічна сутність людини розкривається в суперечливій єдності людини-працівника як основного елемента системи продуктивних сил і людини-власника як суб'єкта економічних відносин»[3, 68].

Література

1. Є.Болотіна. Багатофакторна модель економічної поведінки / Є.Болотіна // Галицький економічний вісник. – 2013. – №2(41). – с.5-10 - (економіка та управління національним господарством)

2. В. Гончаров. Феномен «Людини господарюючої»: до методології дослідження / В. Гончаров // Вісник «Філософія». - 2014. - № 1. – ст. 3-7.

3. О. Світгарєєва. Феномен «Економічної людини»: підходи до розуміння сутності/ О. Світгарєєва// Гуманітарний вісник ЗДІА.-2007.- №31. - ст.66-73.

4. Електронні ресурси: 4.https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0.

5. <http://library.if.ua/book/39/2588.html>

6. *Філософія [Текст]. Ч.1 / Т. В. Гончарук, Н. В. Джугла, Л. П. Мокряк, М. Л. Шумка.* – Тернопіль : Воля, 2007. – 351 с.

7. *Гончарук Т. В., Гурик М. І., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.*